

През последните месеци нашето ботеоведение се обогати с още един ценен влог — книгата на Ст. Таринска „Прозата на Христо Ботев“. Не голяма по обем, тази нова книга за великия син на народа ни е резултат на продължителна, системна, задълбочена научноизследователска работа. Нейн предмет е сравнително малко проучената досега проза на Ботев — статиите му, очерците и фейлетоните. Авторката е събрала голям исторически и литературен материал и е изградила изследване, отличаващо се с цялостна стройна композиция, вътрешна логичност и последователност, задълбочено проникване и анализ. С научната прецизност, точност и аналитичност на талантлив литературен историк Таринска трупа наблюдения и факти, проследява пътя на публициста и фейлетониста, очертава все по-плътна атмосферата на времето, вниква все по-дълбоко в особеностите и неповторимостта на литературния процес.

Интересен именно от литературноисторическо гледище е разностранният, много конкретен анализ, който тя прави на разглежданите произведения — статии, очерци и фейлетони. Методът на раздробяване, на детайлен литературноисторически анализ е приложен особено последователно в най-обширната глава на изследването — „Майстор на фейлетона“. Авторката търси източниците, използвани при написването на всеки фейлетон, послужили като материал и като повод на фейлетониста. Проучвайки с литературно-историческа вгълбеност „предисторията“ на творбата, т. е. псвода за възникването ѝ, изворите, прототиповете, Таринска се добрира до интересни наблюдения, неусетно и леко навлиза в нейната атмосфера. Авторката спори с Ал. Бурмов за времето, по което е написан фейлетонът „Долапът“, без да се увлича в самоцелно натрупване на факти, в самоцелен историцизъм. „Доводите на Ал. Бурмов на пръв поглед са напълно правдоподобни и убедителни, пише тя, но ако проследим внимателно съдържанието на произведението и се обърнем към действителните факти, легнали в неговата основа, ще видим, че твърдението му е невярно. Ще се спрем по-широко на този въпрос не само за да уточним времето на създаването на фейлетона, а защото това до голяма степен е и въпрос за принципите, по които Ботев гради фейлетонната творба.“ (стр. 106).

Таринска непрекъснато търси „принципите“, основните проблеми. Конкретният анализ на „Долапът“ довежда до принципи изводи и обобщения за раждането и разгръщането на фейлетонната тема, за уменията на Ботев „да оставя верен на действителния факт и едновременно да си осигурява достатъчно разстояние, за да организира материала си така, че да завзвучи голямата обществена тема“. Чрез анализа се стига до отговора на въпроса — как фейлетонистът възражда действителния факт в общата тъкан на произведението? За Ботев „конкретно-злободневното не е илюстрация на идеята, а израз на идеята, затова му е необходимо в неговото единство между частното и общото — така както се проявява в самата действителност“.

При разглеждането на фейлетона „Тая нощ сънувах...“ Таринска отново търси принципа, върху който се гради сатиричното разобличение, открива пресичането на малката и голямата тема на фейлетона, завръзката на сюжетното развитие. И стига до обобщения: „Едно постоянно преливане, постоянен преход от малката към голямата тема на творбата, едно непрекъснато редуване на баснено-алегоричното с реално-правдоподобното и всичко това чрез неочаквани преходи, при това плавни, „логични“ в своята алогичност, външно приемливи — върху тези принципи Ботев изгражда фейлетонния разказ.“ (стр. 120) Анализът на „Тая нощ сънувах...“ дава материал на авторката да разкрие уменията на Ботев да фабулира, да създава с лекота и непринуденост фейлетонен сюжет — занимателен и дълбоко съдържателен, „наситен с голямо разнообразие от мотиви и едновременно монотонен и целенасочен“, да изгражда сюжетното развитие върху конкретни злободневни факти и заедно с това да го проектира върху големите, основните въпроси на времето, като му придава и ярка политическа насоченост.

Уменията на Таринска чрез конкретен анализ да прониква в стиловата характеристика на творбата изпъква особено ярко при съставката, която тя прави между Ботевия фейлетон „Хайде на изложбата“ и фейлетона от „Знаеш ли ти кои сме?“, посветен на Виенската изложба. Композиционното изграждане на „Хайде на изложбата“, според нея, се превръща в едно от основните средства за внушаване на идеята. „Чрез формално-композиционни похвати, пише тя, писателят постига обобщението, насочва към основния извод, уплътнява и обогатява подтекста, вторият план на произведението“ (стр. 145). Фейлетонът се състои от шест, обособени и

¹ Стефана Таринска, Прозата на Христо Ботев, изд. Наука и изкуство, С., 1966 г.

по съдържание, и по оформление, и интонационно части, които същевременно са и здраво свързани помежду си, и в тази връзка се състои дълбокият смисъл на творбата, силата на нейното въздействие. Писателят съзнателно търси тази насеченост на цялото и съзнателно я преодолява. Единството, хармонията се постигат на основата на противоречиви елементи, чрез външни композиционни средства. „Този композиционен похват, пише Таринска, придава известно впечатление за ритмично повторение, характерно за стиховата организация на речта, така че самостоятелните единици изведнъж зазвучават в редици на стройно цяло. Вътре в ритмичното повторение на отделните моменти забелязваме движение: липсва буквално повторение, без това да наруши създаденото вече впечатление за ритъм“ (стр. 147). По-нататък авторката се добира до интересни наблюдения за интонационното движение и развитие на Ботевата творба, за ролята на интонацията като гравивен елемент в композиционната постройка, за преливането на интонационните тонове, за мелодията на цялостното развитие на темата.

Анализът на Ботевата публицистика също поражда много проблеми. От разглеждането на художествената образност в статиите на поета-революционер, на начина на разработване на темата, на тематичното богатство и преливане, Таринска стига до изводи за жанровата и стилова определеност и характеристика на различните публицистични форми. Ярки образци в това отношение са страниците, посветени на „Смешен плач“, „Наместо програма“, „Народът вчера, днес и утре“. . . Жив интерес будят нейните наблюдения за единството между публицистичната идея, чувство и образ, за сливането на емоцията с мисълта, за превръщането на публицистичната идея в емоция чрез вътрешния ритъм на речта, за особения синтактичен строй. Ритмът в прозата на поета е израз на емоционално движение, сродно с емоционалното движение в стиха. Вътрешният ритъм и образността са подчинени на публицистичния стил, който е наситен с понятия-образи, идеи-образи, емоции-образи. . . Безспорно плодотворно е сравнението между публицистичния стил на Ботев и стила на Херцен.

От всичко казано дотук можем да направим извода, че Таринска не само умее да вниква в литературните факти, но умее също така от анализа на факта да стигне до основни принципи, до широки обобщения. Съчетанието на литературноисторическия подход с теоретически поглед и дълбочина при разработването на проблемите е най-ценното качество на книгата „Прозата на Христо Ботев“.

Когато се дава обща оценка на разглежданата книга не може да не се изтъкне нейният монографичен характер. Таринска се стреми да изгради своя цялостна концепция за Ботевата проза и особено за нейните жанрови и стилови особености. Правилно тя отделя най-голямо внимание на фейлетонния жанр. Известно е, че за фейлетона като жанр съществуват коренно противоположни схващания. Писатели и теоретици отговарят най-противоречиво на въпроса що е фейлетон, каква е същността и какви са границите на фейлетонния жанр. Трудността идва от обстоителството, че фейлетонният жанр е „междинен“ — отделянето на фейлетона от статиите, от една страна, и на фейлетона от разказа, от друга, в много случаи е трудно. Фейлетонът като жанр се намира на границата между публицистиката и художествената литература. Въз основа на тази особеност на жанра Таринска приема определеното „художествено - публицистичен жанр“. Това най-общо определение крие опасността за известно еkleктично обединяване на художественото и публицистичното. Таринска често говори за „художествено-публицистична форма“, за „обединяване на публицистичното и художественото начало“ в „публицистичната сатира“, за „художествено-публицистично слово“. . . Според нея за същността на художествено-публицистичната творба е характерно равновесие между публицистичното и художественото начало. Самото търсене на „равновесие“ между толкова различни компоненти крие опасност за тяхното механическо, еkleктично комбиниране. Не е убедително твърдението на Таринска, че главната жанрова особеност на Ботевия фейлетон се намира именно в това „равновесие“. „Равновесието между публицистичния и художествен елемент, пише тя, в изграждането на творбата е главната жанрова особеност на Ботевия фейлетон. При него не може да се поставя въпросът за превес на публициста или художника (разбира се, в позволените от същността на жанра граници), за преобладаване на публицистични или художествени средства при осъществяването на замисъла. Ако има нещо еднакво, което да придава известна външна монотонност при оригиналното осъществяване на всяка една от творбите му, това е неизменното равно участие на публициста и художника в изграждането на фейлетона. . .“ (стр. 217).

Оставянето на фейлетона, тъй да се каже, на ничия земя, т. е. определянето му като художествено-публицистичен жанр, при който се търси равновесие между художествено и публицистично не дава достатъчно възможности за разкриване на неговото жанрово своеобразие и специфика. Почти същите изисквания Таринска

отправя и към очерка. За „Примери от турско правосъдие“ тя изтъква, че Ботев не е съумял да постигне навсякъде „необходимото равновесие между публицистичните и художествените елементи“, което внася неравномерност“ „накърнява единната публицистично-художествена тъкан на произведението“ (стр. 87).

Струва ми се, че съотношението между публицистично и художествено ще намери своето точно място и определение, ако предварително се реши един по-общ и основен въпрос: къде ще поставим фейлетона — художествен жанр ли е той по начало, по принцип, публицистичен ли е или неутрален, междинен, — нито публицистичен, нито художествен. В повечето случаи Таринска го характеризира като междинен „художествено-публицистичен жанр“. При характеристиката обаче на „O, tempora! O, mores!...“ тя отнася фейлетона към публицистичните жанрове. „В Ботевото творчество, четем в книгата, границата между фейлетона и статията като публицистични жанрове е съвсем определена...“ (стр. 153). Въпреки тази обща декларация за „фейлетона и статията като публицистични жанрове“ при конкретния анализ както на „O, tempora! O, mores!...“, така и на другите Ботеви фейлетони, Таринска отделя значително внимание на образната система, на словесния образ и т. н., като подчертава принципната разлика между публицистичния и фейлетонния образ. Конкретният анализ както на „O, tempora! O, mores!...“, така и на други Ботеви фейлетони, би могъл да доведе Таринска до други изводи при най-общото определение на мястото на фейлетонния жанр. Очевидно не случайно в „O, tempora! O, mores!...“ — най-публицистичният Ботев фейлетон, според характеристиката на Таринска, образът „се превръща в неотменим елемент на цялостното осъществяване на творбата“ (стр. 163).

Струва ми се, че книгата би спечелила, ако авторката бе разгледала по-обстойно фейлетонния образ у Ботева като художествен образ. Богатството и своеобразието на Ботевата художествена образна система, както в „O, tempora! O, mores!...“, така и в „Послание от небето“, и особено в „Политическа зима“ не са разкрити пълно и изчерпателно. По моеeto дълбоко убеждение, въпреки своето своеобразно „междинно“ положение фейлетонният жанр при последна сметка е художествен жанр. Действително своеобразен художествен жанр, който плътно се приближава до публицистичните жанрове. Негова основна особеност, основна характерна черта е публицистичната наситеност на образи, мисъл, стил... Но публицистичността е особеност на своеобразен художествен

в е н жанр, който се характеризира със своеобразно художествено-образно виждане и претворяване на жизнения материал. Без художествен образ или без образна мисъл няма фейлетон. Действително във фейлетона публицистичното като характерна особеност се слива с художественото като същностно явление в единна сплав, в органическо цяло, за да се получи своеобразната фейлетонна художествена мяра. Това, което поражавя в Ботевия фейлетон и което Таринска разкрива задълбочено и правдиво, е неговата монолитност — между публицистично и художествено, между идея и образ, между замисъл и осъществяване, между мисъл и художествено слово. Постигнал основното изискване — безпогрешното спазване на фейлетонната художествена мяра, Ботев усъвършенствува и детайлите на фейлетонното майсторство.

Ценна страна в книгата на Таринска и в нейния изследователски метод е непрекъснатият ѝ стремеж към обективност, точност, яснота на мисълта, теоретична изобретателност на тезите и постановките. Дълбоко явна и правдива е оценката, която авторката дава на „Това ви чака“ — единствената белетристична творба на Ботев, съвсем незаслужено подценявана и отричана от някои автори. Похвален е нейният стремеж да очертае точното място на прозаика Ботев в развитието на нашата литература и публицистика. Нещо повече, Таринска надхвърля тази задача, докосва се до проблема за мястото на изключителната Ботева личност, като „граница на две епохи“, за изумителните висоти, до които стига творецът и за неизбежната му дълбока органическа връзка с времето, чиято рожа е неговото съвременно съществуване, неговото художествено съзнание. „В неговия гений — пише Таринска, се е отразило и изостаналостта в своето развитие художествено съзнание на народа ни, отразяващо изостаналостта на цялостния ни обществен и икономически живот. Разбира се, изостаналостта на художественото възприемане и възпроизвеждане на света, при наличието на пълноценно дарование, се проявява в пълноценни художествени творби, макар и изградени върху едни по-примитивни, но не с по-малки възможности за въздействие естетически принципи...“ (стр. 224—225).

Правдиво и убедително Таринска очертава мястото на Ботев и мястото на Каравелов в развитието на публицистиката ни през Възраждането, мястото им като създатели и крупни майстори на фейлетона в нашата литература. В цялостното си изложение тя развива и доказва тезата, поставена още в началото на книгата, че Ботев надраства Каравелов и в идейно отношение, и като творец, но го надраства

като негов ученик (стр. 15). В нейната мисъл, обаче че „именно Ботев е писателят, който извоюва мястото на фейлетона в развитието на нашата художествена литература, проличава известно подценяване на Каравеловото дело като фейлетонист. Книгата „Прозата на Христо Ботев“ не е лишена от слабости. Възраженията будят както някои страни от общата концепция за фейлетона, така и някои едни-

нични тези и възгледи. Забелязва се в нея и известна неравност; отделни страници са написани по-сухо и монотонно, докато други се отличават със своя дълбок, интересен анализ и вдъхновение.

Като цяло трудът на Ст. Таринска е ценен принос, радостно явление в нашата литературна наука.

Цвета Унджиева

SOMMAIRE

Dmitri F. Markov (Moscou) — L'humanisme de l'artiste et la Révolution. Considérations sur l'oeuvre d'Emilian Stanev après le 9 Septembre 1944	3
Elrem Karanfilov — L'autre image de l'écrivain satirique (G. P. Stamatov)	14
Ivan Paunovski — Les trois conseillers titulaires (le „Double“ de Dostoïevsky)	28
Eléna Dimitrova — Le vers de N. Liliev	50
Iskra Panova — Le peintre du monde visible. Notes sur le style de Vazov, Eline Péline et Y. Yovkov	72
Gheorghii M. Grigorov — La poésie de Nic. Vas. Rakitine	95
 <i>Souvenirs</i>	
Boris Deltchev — Rencontres et conversations avec Alexandre Balabanov	110
 <i>La littérature bulgare à l'étranger</i>	
Jan Koška — La littérature bulgare en Slovaquie durant les vingt ans d'après guerre (1945—1965)	132
 <i>A travers la vie littéraire à l'étranger</i>	
Lazar Tzvetkov — Adieu à V. Ermilov	143
 REVUE	
Krestiou Goranov — La position et le talent du critique	155
Tchavdar Dobrev — Les avantages de l'analyse historique concrète contemporaine	159
Tzvêta Oundjiêva — Un nouvel ouvrage sur Christo Botev	165

СЪДЪРЖАНИЕ

на 10-та годишнина — 1966 г. на „Литературна мисъл“

УВОДНИ:

Девети конгрес на Българската комунистическа партия

Божков Стойко — С поглед към перспективите, V, 3.

СТАТИИ:

Ангелов Валентин — Битието на художествения образ, IV, 73.

Арнаудов Михаил — Ларошфуко, I, 110.

Георгиев Никола — Нови насоки на неисторизма в съвременното буржоазно литературознание. Критическа оценка с оглед творчеството на П. К. Яворов, V, 113.

Григоров Георги М. — Поезията на Ник. Вас. Раkitин, VI, 95.

Димитрова Елена — Стихът на Лилиев, VI, 50.

Жечев Тончо — За национална самобитност в литературното развитие, III, 16.

Зарев Пантелей — Димчо Дебелянов, IV, 3.

Каранфилов Ефрем — Трагедията на Стефан Цвайг, I, 38; Другият образ на сатирика, VI, 14.

Каролев Стоян — Емилиян Станев, I, 3.

Конев Илия — Към характеристиката на българо-хърватските литературни и културни взаимоотношения, II, 96.

Куюмджиев Кръстьо — Кирил Христов през 90-те години, IV, 39.

Ликова Розалия — Нови моменти в съвременната белетристика, I, 55.

Марков, Дмитрий Ф. (Москва) — Хуманизмът на художника и революцията. За творчеството на Емилиян Станев след 9. IX. 1944 г. VI, 3.

Машински Семьон (Москва) — Естетическите завети на Лев Толстой, III, 66.

Мечев Константин — Похвалното слово за Киприян от Григорий Цамблак, II, 121.

Минкова Лиляна — Любен Каравелов и украинският фолклор и фолклористика I, 84.

Панова Искра — „Музиката на цялото“. Бележки върху стила на Вазов, Елин Пелин и Йовков, V, 76; Художникът на видимия свят, VI, 72.

Паси Исак — Талантът и времето. Томас Ман: „Доктор Фаустус“, III, 39.

Пауновски Иван — Тримата титулярни съветници („Двойник“ на Достоевски), VI, 28.

Унджиева Цвета — Изграждането на Каравелов като белетрист, IV, 97.

90 години от Априлското въстание

Димов Георги — Художествена летопис на Априлската епопея, III, 3.

100 години от рождението на П. П. Славейков

Баева Соня — Пенчо Славейков в семейна среда, II, 54.

Захариева Ирина — Пенчо Славейков — популяризатор на руската литература в списание „Библиотека „Свети Климент“, II, 49.

Константинов Георги — Баща ми в мен, II, 3.

Михайлова Стоянка — Пенчо Славейков за руските писатели и руската литература, II, 41.

Стефанов Любомир — Някои страни от творческия акт и психологията на Пенчо Славейков, II, 24.

Тодоров Ангел — Литературна среда и творчески образи, II, 33.

100 години от рождението на д-р К. Кръстев

Георгиев Любен — Из дейността на д-р К. Кръстев, II, 66.

1050 години от смъртта на Климент Охридски

Георгиев Емил — Писателят Климент Охридски, V, 137.

Литературни анализи

Цонев Светозар — Раждането на поета. „Майце си“ от Христо Ботев, III, 85.

Първи международен конгрес по балканистика

Бихику К. (Албания) — Из историята на албанската литература, V, 32.

Вулетич В. (Югославия) — Светозар Маркович и Христо Ботев, V, 67.

Дима А. (Румъния) — Румънската литература в своето развитие, V, 53.

Димарас С. (Гърция) — Въпроси на гръцката литература, V, 46.

Димов Георги (България) — Българската литературна наука и проблема за сравнително-историческото изучаване на балканските литератури, V, 40.

Конев Илия — Въпроси и проблеми на сравнителното изучаване на балканските литератури, V, 15.

Мирамбел А. (Франция) — Развитието на литературите от Югоизточна Европа от края на XVIII век до наши дни и връзките им с другите литератури. Общи подожения и методология, V, 27.

Сиявушгил С. Е. (Турция) — Основи на една сравнителна литература на балканските страни, V, 65.

Спомени

Делчев Борис — Срещи и разговори с Николай Хрелков, I, 126; Срещи и разговори с Александър Балабанов, VI, 110.

Из литературния живот в чужбина

Смоховска-Петрова Ванда — XV конгрес на полските писатели, I, 141; Разговори около полския роман, III, 95.

Хаджикосев Симеон — Френската естетика и проблемата за сближението на науката с изкуството, IV, 149.

Хилшер Еберхард — Творчеството на Манфред Билер, I, 143.

Цветков Лазар — Прощаване с Ермилов, VI, 143.

Българската литература в чужбина

Кошка Ян — Българската литература в Словакия през следвоенното двадесетилетие (1945—1965), VI, 132.

Творческа анкета

Акад. Арнаудов Михаил — Към биографията на Кирил Христов, IV, 115.

НАУЧНИ СЪБЩЕНИЯ И ДОКУМЕНТИ

Йорданов Христо — Неизвестни писма на Антон Страшимиров до Вера Балабанова, V, 166.

Капитанов Христо — Руски революционери-демократи — емигранти в Румъния и приятелството им с Христо Ботев, I, 49.

Константинова Елка — Писма на Георги Райчев до Николай Лилиев, I, 158; Неизвестни писма на Димчо Дебелянов до Николай Лилиев, III, 98.

Минев Димо — Елин Пелин и Йордан Йовков. Литературни отношения и влияния, V, 147.

Стайчева Емилия — Рикарда Хух и България, III, 112.

ПРЕГЛЕД

Братоев Петър — Поуките на миналото, V, 186.

Василев Йордан — Погледи към миналото и бъдещето, III, 127.

Георгиев Любомир — „Панорама на българската литература“, IV, 154.

Горанов Кръстьо — Позицията и талантът на критика, VI, 155.

Данчев Георги — Принос в проучването на дамаскинската книжнина, II, 152.

Добрев Чавдар — Критерият на младостта, I, 167; Предимствата на съвременния конкретно-исторически анализ, VI, 159.

- Игов Светозар — Критиката на Иван Мешеков, III, 133.
 Йорданов Христо — Благородното слово на Бешков, V, 181.
 Капитанов Христо — Нов труд за историята на българския периодичен печат,
 II, 149.
 Константинова Елка — Книга за някои български поети, II, 147.
 Леков Дочо — „Българската литературна критика през Възраждането“, I, 163.
 Пауновски Иван — Горки не е чужденец, I, 172.
 Русев Любен — Психология на литературното творчество от Михаил Арnaudов, III, 120.
 Уиджиева Цвета — Нова книга за Христо Ботев, VI, 165.
 Цветков Лазар — Възвръщане към Валтер Скот, III, 136.

Хроника

- Й. Х р. — „Вопросы литературы“ приканва към творчески разговор, I, 177.
 * * * — Из отчетния доклад на Института за литература за работата му през 1965 година,
 I, 178.
 * * * — Защитени кандидатски дисертации: Георги Марков „Поезията на Димчо Дебелянов“,
 Атанас Славев „Функции на ритъма в художествената стихова реч“; Научен сборник
 за Климент Охридски; Ганка Найденова „Роматическият образ — символ на твореца“,
 V, 194—195.
 * * * — Книгопис, I, 183.
 * * * — Бележка на редакцията, I, 184.

Адреси — на редакцията: сп. Литературна мисъл, бул. Витоша 39, София Ц, тел. 8-42-89
 на администрацията: Изд. на Българската академия на науките, ул. Сердика 4, София
 Абонаменти се внасят във всички пощенски станции или по с/ка № 96Т/115 БНБ —
 Софийски градски клон
 Годишен абонамент — 4 лв.

Поръчка № 554
 Тираж 3.700

Формат 11/100/16

Дадена за печат на 28. XI, 1966 г.
 Печатни коли 10,75

Набрана и отпечатана в печатницата на БАН, София, кв. Гео Милев, ул. 36